

SUOMEN KIELI OIKEUSTIETEEN KIELENÄ

ikeustieteen tieteen kielestä ei voi puhua puhumatta oikeustieteen tehtävästä. Oikeustieteen tehtävänä on voimassa olevan oikeuden systematisointi ja tulkinta. Systematisoinnin ja tulkinnan kohteena ovat oikeusnormit. Oikeusnormien merkityssisältöä selvitetään oikeuslähteiden antaman informaation avulla. Oikeuslähteet voidaan jakaa ehdottomasti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Ehdottomasti velvoittavia ovat perustuslaki, laki ja asetukset. Niiden tulkinnassa on sallittua ja myös käytännössä välttämätöntä turvautua lain esitöihin, ennakkotapauksiin, muuhun oikeuskäytäntöön, yleisiin oikeusperiaatteisiin ja oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin. Tämän hengentoiminnan tarkoituksena on turvata oikeusvaltion keskeisten ideaalien toteutuminen. Oikeudellisen ratkaisutoiminnan tulee perustua lakiin ja jokaisen lain tulee olla perustuslain mukainen. Jokaisella kansalaisella tulee myös olla mahdollisuus itse henkilökohtaisesti selvittää häntä koskevien ratkaisujen oikeellisuus.

Perustuslain 17 §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Lainsäätäjän kieli on suomi, mutta kaikki hallituksen esitykset annetaan myös ruotsin kielellä. Jokaisella on oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiaansa omaa kieltään, joko suomea tai ruot-

sia. Tuomioistuimen kieli on asiakkaan kieli, ja myös hallinnon kieli on asiakkaan kieli. Perustuslaki turvaa edelleen saamelaisen ja romanien ja kaikkien muidenkin Suomessa elävien oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään. Tätä kielipeliä pelataan joka päivä. Kunnallisissa lautakunnissa, kunnanvaltuustoissa, kaupunginhallituksissa, käräjäoikeuksissa, hovioikeuksissa, hallinto-oikeuksissa, korkeimmissa oikeuksissa, erityistuomioistuimissa, kouluissa, viranomaisissa, eduskunnassa — kaikkialla. Yhteiskuntaa hallitaan kielellä, ja sen hallintoa kontrolloidaan kielellä. Kieli on demokraattisen kansalaisyhteiskunnan välttämätön ehto, jota ilman ei ole edes mahdollista puhua mahdollisuudesta vaikuttaa yhteisön asioihin.

Kun oikeustiede yhteiskuntatieteenä tutkii oikeudenkäytön ja hallinnon lainmukaisuutta, se on sidottu tutkimuskohteensa kieleen. Tutkimuksen tarkoituksena on tarjota kaikille oikeudellista ratkaisutoimintaa harjoittaville mahdollisuus asettaa omat käytäntönsä näitä käytäntöjä koskevien systemaattisten, objektiivisten arvioiden muodostamaa taustaa vasten. Tuomioistuimet ovat suomalaisen oikeustieteen tulosten suurkuluttajia, ja niitä ovat myös asianajat, lainsäätäjät ja muut oikeudelliset toimijat. Oikeudellista tutkimusta harjoitetaan nimenomaan heitä varten.

Tutkimuksella on luonnollisesti myös itseisarvonsa, se on myönnettävä, ja oikeustieteen majatalossa on tilaa monenlaiselle tutkimukselle. On enemmän kuin luonnollista, että kansainvälisen oikeuden tutkija julkaisee tutkimuksiaan englanniksi, koska hänen koko viiteryhmänsä on täysin toinen kuin kansalliseen lainsäädäntöön katseen sa kohdistavan henkilön. Kansallisella oikeustieteellä on myös muiden maiden oikeustieteen tutkimuksen kanssa yhteisiä alueita, joilla tutkijat voivat liikkua kansallisten rajojen yli. Näillä kentillä käydään metodipainia ja taistelua teorioiden paremmuudesta. Vakava osallistuminen tähän keskusteluun ei aina ole mahdollista suomen kielellä. Suomen kielelläkin on siten omat rajansa.

Suomen kielen paikka ei kuitenkaan ole oikeustieteen marginaalissa. Se on keskeistä ja sinne se kuuluu niin kauan kun suomen

kielellä on Suomessa kansalliskielen asema. Tämän aseman suomen kieli menettää sinä päivänä, jolloin ensimmäinen oikeudenkäynti käydään kahden suomenkielisen henkilön välillä vastoin heidän tahtoaan vieraalla kielellä. Lopullisen menetyksen kruunaa lainsäätäjän luopuminen suomen kielen käytöstä. Toivottavasti minä en näe sitä päivää.

Oikeustieteen historiallisena kielenä on Suomessa ollut ennen muuta joko suomen tai ruotsin kieli. Aikaisemmin valta-asemassa ollut ruotsi on nyt jäämässä kolmannen kielen jalkoihin, eikä tämä kolmas kieli ole kansalliskieli. Kielten vaihdoksia vuosikymmenten saatossa voidaan kuvata tiivistetysti seuraavan taulukon turvin, joka kuvaa kullakin vuosikymmenellä ilmestyneiden oikeustieteellisten väitöskirjojen kielijakaumaa.

Oikeustieteen kielenvaihdos 1900–2000

vuosikymmen	suomeksi ilm. väitöskirjat %	ruotsiksi ilm. väitöskirjat %	muulla kielellä ilm. väitöskirjat %
1900–1909	38	54	7
1910–1919	40	40	20
1920–1929	62	12,5	28,5
1930–1939	69,6	30,4	–
1940–1949	86,6	13,4	–
1950–1959	72,7	18,2	8,7
1960–1969	78,9	17,6	1
1970–1979	83,3	6,2	8,3
1980–1989	76,8	10,7	12,5
1990–1999	87	6	7

Suomen kieli ei ole vain väitöskirjojen valtakieli. Vuonna 2001 viiden suurimman oikeustieteellisen kustantajan luettelossa on saatavilla 702 nimikettä (teosta). Näistä 93,5 % on ilmestynyt suomeksi, 3,5 % ruotsiksi ja 3 % englanniksi. Tilanne on samanlainen, jos katse suunnataan oikeustieteel-

lisiin aikakauskirjoihin. Niiden julkaisemisesta teksteistä noin 95 % ilmestyy suomen kielellä.

Oikeustieteen kannalta vaatimus tutkimuksen tulosten julkaisemisesta muulla kuin kansalliskielellä on nykyisessä tilanteessa monessakin mielessä pulmallinen,

▷

jopa kestävä. Jos tämän vaatimuksen ai-
noana tavoitteena on tuottaa aineistoa suo-
malaisen oikeustieteen kansainvälisen ta-
son arvioimista varten, kysyn, kenen valta-
kirjalla tämä vaatimus on esitetty? Vaikka
oikeustiede ei ole kallis tiede, sen ylläpitä-
minen koko maassa maksaa vuodessa noin
60 miljoonaa markkaa. Oikeustiede on ve-
rorahalla rahoitettu tieteenala. Jos tarkoi-
tuksena on tukea verovaroin sellaista toi-
mintaa, joka ei enää sen jälkeen voisi pal-
vella suomalaista yhteiskuntaa samalla ta-
voin kuin aikaisemmin, vaatimus on täysin
idioottimainen ja osoittaa samalla esittäjä-
sään täydellistä asiantuntijuuden puutetta.
Suosittelenkin pientä matkaa maailmalle:
kannattaa katsoa, millä kielellä oikeustie-
dettä harjoitetaan eri maissa. Vastaus voi
olla opettavainen. Ja niille, jotka ovat uno-
haneet historiansa, on aiheellista palauttaa
mieliin, mitä Allan Serlachius lausui vuon-
na 1906 lainopillisen tiedekunnan kokouk-
sessa:

Katson velvollisuudekseni vaatia, että
maan suomenkieliselle rahvaalle lailli-
sesti taataan mitä sille oikeuden ja koh-
tuuden mukaan kuuluu, tuomarikunta,
joka todella osaa kirjoittaa lait, joita
rahvaan täytyy totella, ja toimittaa oikeu-
denjakoa, jonka alle rahvaan täytyy alis-
tua, sillä kielellä, jota tämä rahvas itse
ymmärtää. Semmoista tuomarikuntaa ei
Suomen kansalla tosin vielä tähän asti
ole ollut, mutta sellaista on se mieles-
täni oikeutettu yliopistolta vaatimaan.

Kun meillä se nyt on, on se niin arvo-
kas asia, ettei siitä sovi leikiten luopua.
Meillä on edelleenkin oikeus vaatia yliopis-
tolta, että se kasvattaa tähän maahan tuoma-
rikunnan, joka kykenee hoitamaan oikeu-
delliset asiat kansalliskielillä. ■

URPO KANGAS
Helsingin yliopisto

